

збереглося лише кілька пам'яток пов'язаних з вшануванням цього святого. Як бачимо з тексту статті з кожним роком цих пам'яток в нас стає все менше і менше. Звісно що якщо органи місцевого самоврядування та місцеві релігійні громади не спробують якимось заподіяти такому стану речей, то незабаром ми зможемо лише розповідаги про те, які пам'ятки у нас були і при щасливому збігу обставин показувати їх на випадково зроблених фотографіях.

Джерела та література: 1. Kresowe Niepormiki Litwa. Ukiama R'is Biafe, inflanty [Електронний ресурс] - Режим доступу до електронної сторінки: [МШ^^^ШШактп/перомук/litwahlm](http://msh.pomuk.litwahlm); 2. BaraczS. Dzieje klasztoru ww. oo. dominikanow w Podkamieniu/ Sadok Baracz - Tarnopol, 1870- 348 s; 3. Krasny P. Kosciol P W. Wniebowziet ia Najsw Parmy Marii i Podwyzszenia Krzyza Sw. oraz klasztor oo. dominikanow wraz /, zalozemem pielgrzymkowym w Podkamieniu / Piotr Kiasny // Koscioty i klasztor/y nwmsskokalolickie dawnego wojewödztwa Ruskiego-Krakow. 2005.- Г.І.-S. 123-192. (Materialy do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej / [Pod red. Jana K. Ostrowskiego] -Cesc I); 4. BetlejA. Kosciöl parafialny p. w. sw. AJfonsa Rodrigueza w Pieniakach / Andrzej Betlej // Koscioty i klasztorzy rzymskokatolickie dawnego wojewödztwa Ruskiego.- Krakow. 2005- Т.І - S. 107-113. (Material)' do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej / [Pod red. JanaK. Ostrowskiego] - CescI); 5. ДухО. Брідське намісництво у СВІТЛІ генеральної візитації 1783 р. / Олег Дух // Брідщина — край на межі Галичини й Волині- Броди: Бродівський ісгарико-краєзнавчий музей, 2010.- Випуск 3- С 103-108 (Матеріали четвертої краєзнавчої конференції, присвяченої Дню пам'яток історії та ку тигри); 6. Лильо О Фесінгер Себастьян / Орест Лильо // Довідник з історії України. Інститут історичних досліджень Львівського державного університету ім. 1.Франка - Київ. 1999.-- Т. 3 і Р-Я).- ? 501; 7. ChroscickiJ.Pompa fimebris. Z dziejów kultury staropolskiej / Juiiusz Chroscicki - Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1974.–372 s.; 8. Тимкович В Пам'ятні хресці, фігура св. Яна, капличка Усшння Богородиці с. Лешнів / Василь Гимкович // Брідщина - край на межі Галичини й Волині.-Броди: Бродівський історико-красшавчий музей 2010.- Випуск 3,- С 22-27. (Матеріали четвертої краєзнавчої конференції, присвячено;. Дню пам'яток історії та культури).

В. А. Косаківський
(Вінниця)

Історико-етнографічне вивчення окремого населеного пункту: історія, проблеми та перспективи

В статті йдеться про особливості історико-етнографічного вивчення окремо взятого населеного пункту. На прикладі досліджень смт Чечельник. с. Стіна та сіл Бушанської (Вінниччина) і Митинецької (Хмельниччина) сільрад розглянуто проблеми і перспективи цього напрямку дослідження.

Ключові слова: Поділля, історико-етнографічне вивчення, населений пункт.

The article is focused on the features of historical and ethnographic study of a settlement. The problems and prospects of this study are analyzed on the example of the research of villages Chechelnyk Stina and others.

Keywords: Podillia historical and ethnographic study, settlement.

Методико-етнографічне вивчення окремого населеного пункту: історія, проблеми: і перспективи

Стаття посвячена особливостям історико-етнографічного вивчення окремого населеного пункту на прикладі дослідження м. Чечельник, с. Стена і сел Бушинського (Винниччина) і Мьтинецького (Хмельниччина) сільських рад розглянуті проблеми і перспективи цього напрямку дослідження.

Ключі виє слова: Подольє, історико-етнографічне вивчення, населений пункт.

Першими спробами епіграфічного опису окремо взятого населеного пункту в Україні є дослідження українських етнографів 20-х рр. ХХ ст. Ними стали вчені Кабінету (музею) антропології та етнології ім. Ф. Вовка. Саме вони і започаткували стаціонарні дослідження, монографічні описи старовинних сіл, організували етнографічні виставки та збір етнографічних експонатів для музею.

Етнологи А. І. Онишук, Н. Б. Заглада, Л. С. Шульгина та художник-етнограф Ю.Ю. Павлович по декілька місяців перебували в досліджуваних селах [1, с. 84]. їм допомагали художники-фотографи — Д. П. Демущий та М. П. Сталінський, а також музикознавець М. П. Гайдай [2, с. 13].

За результатами експедиції у с. Старосілля на Чернігівщині в музеї антропології та етнології ім. Ф. Возка створено унікальну виставку «Село Старосілля на Чернігівщині». До відкриття виставки був підготовлений каталог з такою ж назвою [3] та опублікована праця Н. В. Заглади «Побут селянської дитини. Матеріали до монографії с. Старосілля» [2]. У передмові до цієї праці авторка процитувала слова професора Л. Я. Штернберга щодо особливої ваги стаціонарних експедицій: «Вже давно стало аксіомою в етнології, що етнографічні експедиції лише тоді плідні, коли вони стаціонарні, коли вони розраховані на такий термін, щоб дослідник міг досконало вивчити мову і увійти в довір'я тубільців, щоб вони не загаювати найінтимніших сторін життя, якраз найважливіших для науки. На жаль, такі експедиції дуже рідкі» [2, с. 11].

Ця теза стала однією з найважливіших у подальших дослідженнях українських етнологів та дала найвагомійші результати у монографічних студіях окремих населених пунктів.

У ці ж роки Л. С. Шульгина за польовими матеріалами, зібраними в с. Бубнівці на Поділлі, опублікувала кілька праць – «Ганчарство в с. Бубнівці на Поділлі» [4, с. 11-200] та «Прилади для освітлення в с. Бубнівці на Поділлі» [5, с. 52-68]. Є. Спаська також опублікувала своє дослідження - «Орнамент бубнівського посуду» [6, с. 201-227].

Значну і плідну роботу по монографічному обстеженню цілої серії населених пунктів, колгоспів і фабрик на Волині проводив В. Г. Кравченко. Усвідомлюючи неабияку наукову значимість таких студій, вчений заохочує до цієї діяльності вчителів, студентів і школярів. З їхньою допомогою збирає унікальні матеріали. Протягом 1924-1925 рр. члени етнографічного гуртка при житомирських педкурсах за програмою, розробленою В. Г. Кравченком, досліджували с. Баришівку Житомирської округи. Вони вивчали його географію, історію, етнографію та соціально-економічне становище.

Н.К. Дмитрук -талановитий учень В.Г. Кравченка -здійснив ґрунтовне вивчення поліського с. Дідковичі на Житомирщині. Працівники Волинського науково-дослідного музею під керівництвом Василя Григоровича досліджували у 1929-1930 рр. Марх.ієвський порцеляновий завод, Биківський і Мар'янівський ігумі промисли. Об'єктами монографічних експедиційних студій цього ж музею стани також фаянсовий завод у Кам'яному Броді, тваринництво і торфорозробки на Мархлевщині, а також культури і побут поляків Волині. Аналогічним чином було проведено вивчення німецької колонії Анета Ярунського району на Волині.

Результати цих студій викладені в багатьох томах, що нині зберігаються в рукописних фондах ІМФГ ім. М. Рильського [7, сi 10-111].

В цей же час розпочинають свої фольклорно-етнографічні студії на Поділлі Г.Т. Танцюра (1901-1962), Н. А. Присяжнюк (Т894-1987) та ін. Подвижницьку працю ці дослідники здійснювали протягом усього свого життя.

Г.Т. Танцюра впродовж 46 років записав від 150 інформаторів 5000 пісень, близько тисячі казок, легенд, переказів, усмішок та анекдотів, 1536 прислів'їв і приказок, 615 загадок, 144 зразки інструментальної музики (танців), сотні замовлянь, голосінь, повір'їв, прикмет, матеріалів до народного хліборобського календаря.

Від Явдохи Зуїхи записано 1008 пісень, 156 казок, байок та переказів, 394 прислів'я і приказки, чимало загадок та інших етнографічних матеріалів.

Основну частину своєї наукової спадщини дослідник передав у 1950 р. до ІМФГ ім. М. Рильського, де у відділі рукописів створено окремий його фонд № 3І. Він нараховує 68 одиниць зберігання й охоплює понад 10 000 архівних аркушів [8, с 12-13]. Основну частину матеріалів опубліковано.

Окремою книгою у 1965 р. видрукувано пісні, записані Г. Т. Танцюрою від Явдохи Зуїхи [9], а у 1996 р.— загадки [10]. У 1998 р. світ побачила праця «Весілля в селі Зятківцях», яка включає 800 весільних пісень і 144 танці [11]. У 2001 р. надруковано «Українські народні пісні в записах Гната Танцюри», де 90% записів походять із с. Зятківці [12]. Останні дві праці упорядковано та підготовлено до друку М.К. Дмитренком та Л.О. Єфремовою. Нещодавно побачила світ ще одна праця «Зятківці: Історико-соціологічні нариси» [13].

Таким чином, монографічне дослідження, проведене Г. Т. Танцюрою у с Зятківцях. охоплює різні, переважно фольклорно-етнографічні, аспекти життя одного населеного пункту.

Також все своє життя монографічно обстежувала смт. Погребище і Н. А. Присяжнюк. Це історія Погребища від найдавніших часів, в тому числі хроніки життя багатьох погребищенських родин, розвиток освіти, медичною обслуговування: походження місцевих імен, прізвищ і прізвиськ; народне харчування (250 рецептів страв); родинні і календарні обряди та громадські свята: квіти, лікарські рослини в народному побуті; спостереження за погодою; дослідження подільської говірки: збирання, упорядкування і вивчення усної народної творчості: пісень (близько 7 тисяч варіантів). оповідальних творів (більше 4,5 тисячі), прислів'їв та приказок (понад 50 тисяч), загадок (2.5 тисячі), голосінь, замовлянь і повір'їв. матеріали до народного сонника, опис новосілля тощо [14, с 6].

Матеріали, зібрані Настею Андріанівною, широко залучені до різних фольклорних збірників. Сама ж дослідниця багато писала про свої дослідження в журналі «Народна творчість та етнографія», в обласній та районній пресі [14, с 9-16]. Єдиною великою працею є книга «Пісні Поділля», у якій вміщені її фольклорні записи за 1920-1970 рр. [15]. Сьогодні рукописи дослідниці зберігаються в фондах Вінницького державного обласного архіву. Її особистий фонд (Ф. Р. - 5105) налічує понад 200 справ [16, с 33-34].

На сьогодні надзвичайно важливим є комплексний підхід у вивченні всіх сторін життя і діяльності окремого населеного пункту, а саме - дослідження його фізико-географічних та природних умов розташування, історія заселення з найдавніших часів (виявлення та опис археологічних пам'яток), топоніміка, історичний розвиток від часу заснування, демографічні та етнографічні особливості, а також усна народна творчість у всіх її проявах.

Більше 30 років монографічно вивчає містечко Чечельник, що на Південно-Східному Поділлі, й автор цієї публікації. Поставивши собі за мету вивчити «Малу Батьківщину» всебічно, проводить роботу за кількома основними напрямками: природа містечка та його околиць, археологія, історія, етнографія та фольклор [17, с.52—53].

Перший напрямок охоплює дослідження фізико-географічних та природних умов розташування містечка. Сюди включено матеріали про геологічну будову, корисні копалини, рельєф, клімат, гідрографію та ґрунти.

На основі цих вивчень, автор робить висновок про специфічне природне розташування містечка Чечельник у середній течії р. Савранки, басейн якої знаходиться у межах двох сусідніх фізико-географічних областей Причорноморського гідрологічного басейну. Таке розташування пояснює певні природні особливості, а водночас - й унікальність географічного положення цього краю не лише на Поділлі, а й в Україні. Це своєрідна межа Лісостепу зі Степом у Буго-Дністровському міжріччі. Природні умови досліджуваного регіону вплинули на розвиток характерних лише для цього краю особливостей історичного розвитку, матеріальної і духовної культури мешканців Чечельника.

Окремо подаються матеріали про рослинний та тваринний світ. Вивчення рослинного світу проводиться за схемою: дерева та кущі, трав'янисті рослини, гриби, лікарські рослини, рідкісні та зникаючі види [18, с 14—33].

Серед останніх виявлено Відкашик татарниколистий та Ковилу волосисту. В місцях їх зростання створено ботанічні заказники «Терещуків яр» та «Ромашкове». На основі цих та інших заказників Чечельницького району (Бритавський ботанічний заказник державного значення, ботанічні заказники місцевого значення «Вербська дача», «Червоногреблянський» та гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення -джерело «Берізки-Чечельницькі») проводиться робота зі створення Чечельницького природного національного парку. Потребують негайної державної охорони природні заповідні землі в урочищі «Кручогори», в Покотилівій, Нігірняковій та Яцьковій стінках на Вишенці, а також інші території з рідкісними та рослинами, що зникають [19, с 388-397].

Також вивчались і особливості поширення культурних рослин, декоративних квітів, кущів та кімнатних рослин.

Підрозділ «Тваринний світ» охоплює відомості про диких та свійських тварин, птахів, комах та мешканців водойм [18, с 32].

Відкриття автором у 1977 р. трипільського поселення в Чечельнику дало можливість протягом багатьох років вивчати цю унікальну пам'ятку [20, с.4; 21, с.5; 22, с.200-204; 23, с.4; 24, с.48-49, 149; 25, с.97-108; 26, с.607]. Досліджувались як загальні питання, пов'язані з пам'яткою, так і окремі аспекти, пов'язані з особливостями господарської діяльності [27, с. 14—15; 28, с.7-10] та розвитком гончарства [29? с.13; 30, с.14; 31, с. 148-149], ткацтва та місця пам'ятки серед інших поселень початку пізнього етапу Трипільля [32, с.29-40; 33, с.17-19; 34, с.63-66; 35, с.93-95; 36, с.39-411].

Це поселення стало еталонним для інших пізньотрипільських поселень в басейнах річок Савранки, Колими та взагалі середньої течії Буго-Дністровського межиріччя [37, с. 10-11; 38, с. 148—150]. Пам'ятка стала епонімною для Чечельницької локальної групи пам'яток трипільської культури початку пізнього етапу її існування на вищезазначеній території [39, с. 608-609; 40, с. 43¹⁵].

Крім того, на території містечка і району виявлено та описано археологічні пам'ятки різних історичних епох, які свідчать про заселення цієї території, починаючи з пізнього палеоліту [41, с. 97-99; 42, с. 200-217; 43, с. 88-108].

Окремим напрямком досліджень є вивчення топоніма, мікротопоніміки та гідронімії містечка [44, с. 643-645; 45, с. 7; 46, с. 184-190; 47, с. 99-102].

На основі численних державних і приватних архівних джерел, наукових історичних праць та свідчень сучасників зібрано та упорядковано матеріали з історичного розвитку Чечельника протягом п'яти століть, від першої згадки в історичних документах і до сьогодні [18, с. 38-184]. Особливе місце належить приватним архівам та історії окремих родин [48, с. 211-216; 49, с. 123-131; 50, с. 316-330; 51, с. 4-41; 52, 212 с]. Вагоме місце посідають і видатні земляки, серед яких класик бразильської літератури Кларісе Ліспектор, уродженка Чечельника [53, с. 372-374; 54, с. 1].

Також вивчалось питання, пов'язане з історіографією Чечельника [55, с. 367-374].

Особливості демографічного розвитку містечка — етнічний та кількісний склад населення, його релігійне життя відображено також у спеціальних публікаціях [56, с. 212-216; 57, с. 156-160].

Великий за обсягом фольклорно-етнографічний матеріал зібрано в ході численних польових досліджень. Респондентами були кілька десятків літніх людей. Здійснені записи дають повноцінну та різносторонню картину матеріальної і духовної культури мешканців Чечельника. Вони розкривають особливості господарської діяльності [58, с. 125-133; 59, с. 188-192], ремесел і промислів [60, с. 76-85; 61, с. 562-564; 62, с. 36; 63, с. 35; 64, с. 46-48; 65, с. 66-67; 66, с. 10-12; 67, с. 166-173], народної архітектури [68, с. 331-341], народного одягу [69, с. 133-141; 70, с. 36-39], народної кулінарії [71, с. 497-514], родинних та календарних звичаїв і обрядів [72, с. 33-42;], фольклору [73, с. 178-182]. Часто матеріал подається на загальноподільському рівні.

Значну роботу з фольклорно-етнографічного вивчення окремих населених пунктів проводять студенти спеціалізації «Українознавство» ВДГГУ ім. М. Коцюбинського за темами: «Усна народна творчість», «Топоніміка», «Звичаї і обряди», «Український народний одяг», «Ремесла та промисли», «Народна архітектура» та «Родовід». Дослідження проводяться в рамках вивчення навчальної дисципліни «Етнографія України» як самостійна робота. Для успішного виконання цього виду навчальної діяльності студентам

було запропоновано спеціально розроблені «Завдання для самостійної роботи» [74 с 117; 75, с. 192-193].

В зв'язку з переходом на кредитно-модульну систему навчання, самостійна робота студентів перепланована в індивідуальну навчально-дослідну та самостійну роботу. Завдання, виконані згідно з цією програмою, оформлені студентами у вигляді творчих робіт. Частина цих робіт ілюстрована. В усній народній творчості поміщено фото реципієнтів, а у роботах про звичаї і обряди є сучасні та старі світлини. Значна частина музично-фольклорних зразків подана студентами у форматі аудіозапису. Їх розшифровують студенти спеціальності «музика і українознавство». Добре ілюстрованими є теми, присвячені топоніміці, ремеслам та промислам, народному одягу та народній архітектурі. Роботи архівуються.

Впродовж 2003-2010 рр. великою кількістю молодих дослідників - студентами спеціалізації «Українознавство» ВДПУ ім. М. Коцюбинського у кількості 574 чоловіки - проведено експедиції у 472 населених пункти України. При цьому, більшість обстежених населених пунктів - 399 - це села, селища і міста Вінницької області, в яких працювало 498 студентів. Загальна кількість справ, які внесено до реєстру на початок травня 2010 р., становила 2203 одиниці, в тому числі- 1944 по Вінниччині [76, с 5, 16].

За останні 10 років великим колективом дослідників з Вінниці та Києва, за ініціативою автора, проведено кілька комплексних широкомасштабних експедицій по всебічному вивченню окремих населених пунктів. В результаті проведених досліджень видано три колективні монографії.

Перша- «Одвічна Русава (етнографія та фольклор с Стіна на Поділлі)». Це село знаходиться в Томашпільському районі на Вінниччині. Ця книга - результат Всеукраїнської фольклорно-етнографічної експедиції, яку було проведено в липні-серпні 2000 року та результат фольклорних експедицій К. А. Смаля [77].

В монографії вміщено матеріали про історію села [78, с 5-14], особливості архітектури [79, с 15-30], деякі аспекти господарської діяльності мешканців [80, с 31-38]. Значну увагу приділено ремеслам, промислам та народним майстрам села [81, с 39-62]. Особлива гордість стінян - народний одяг [82, с 63-80]. Свято бережуть і шанують жителі села свої звичаї та обряди, яким у збірнику відведено чільне місце [83, с 81-112]. Пам'ять стінян зберегла і донесла до нас знання в галузі знахарства та народної медицини [84, с 113-114]. Духовний світ жителів села проступає в уявленнях, віруваннях, легендах та усних оповідях [85, с 115—118]. Про особливості мови цього унікального подільського села з берегів Русави читач дізнається, перегорнувши сторінки термінологічного словника. Калейдоскоп імен стінян другої половини ХІХ - першої половини ХХ ст. відображено у невеличкому словнику імен [86, с 119—128].

Берегинею пісенного скарбу села є народний аматорський фольклорно-етнографічний колектив «Русава», який більше чотирьох десятиліть пропагує пісенний фольклор та народну обрядовість. Своєму творчому довголіттю колектив завдячує організатору і багаторічному керівникові, фольклористці Зої Зосимівні Чорній. Саме їй присвячена ця книга [87, с 129-136]. Найбільшу духовну цінність с Стіна складають пісні, яких у збірнику поміщено 112 [88, с 137-140; 89, с. 141-220].

Друга - «Буша: Природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Бушанської сільської ради». Ця сільська рада знаходиться в Ямпільському районі на Вінниччині.

До неї входять села: Буша, Дорошівка, Слобода-Бушанська та хутір Держалка. Ця книга - результат фольклорно-етнографічної експедиції проведеної протягом 4-14 жовтня 2007 року вченими Вінниці та Києва у тісній співпраці з місцевими краєзнавцями [90].

В книзі зібрано матеріали про минуле і сьогодення цих унікальних подільських сіл [91, с.3-4; 92, с.5-8], чарівну природу над річками Мурафою і Вушанкою [93,9-22] та топоніміку [94, с.23-26]. Буша багата на пам'ятки археології. Під час розкопок виявлено 8 культурних шарів [95, с.27-44]. Унікальним і неповторним є Скельний храм у Буші [96, с.45-53]. Багата на історичні події й бушанська історія. Варто згадати лише про оборону Буші в листопаді 1654 року [54-78]. Все, що сьогодні збереглося з історії Буші, це справа рук родини Пірняків. Гордістю села, «подільською Меккою», є Державний історико-культурний заповідник «Буша», єдиний на Вінниччині. Його засновником і директором є Олександр Олександрович Пірняк [98, с.79-84]. Колоритня в Буші також народна архітектура [99, с.85—92]. Унікальними і неповторними є настінні розписи, виконані Г. Є. Бабій в с. Дорошівка [100, с.93—94]. Здавна Буша славилась народними майстрами, яких тут було сотні [101, с.95—122]. Цікавими є страви бушанської кухні [102, с 123-124]. Багаті бушанські краї і на родинні звичаї та обряди [103, с 125-129]. Старовинні вірування та повір'я можна почути тут і сьогодні [104, с 130-131]. Про своє життя багато розповідають люди старшого покоління [105, с. 132—143; 106, с 144-145]. Пісенна спадщина села також є багатою і неповторною [107, с.146-181].

Третя монографія - «Легенди з-над сивого Бужка: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Митниці, Хотьківці, Вереміївка і Заруддя Красилівського району на Хмельниччині». Це результат п'яти наукових експедицій, проведених у 2006-2007 рр. вченими Вінниці та Києва у співпраці з місцевими краєзнавцями [108].

Митинецька сільська рада розташована на берегах р. Бужок, яка є природним кордоном між Поділлям і Волинню. Села Хотьківці й Заруддя - подільські, а Митниці і Вереміївка — волинські. Природа тут чарівна і неповторна [109, с 7-30]. Землі краю багаті на археологічні пам'ятки різних історичних епох [110, с 31-42] та на топонімічні назви, у яких зафіксувались основні історичні події цієї землі [111, с. 43-62], Історія також має свої особливості [112, с 63-138]. Свято бережуть тут пам'ять про події Великої Вітчизняної війни [113, с 163-178; 114, с. 179-190]. Знають тут і гарну родину Шляхових. Саме її представник - Шляховий В'ячеслав Степанович став ініціатором та спонсором цього унікального видання [115, с 139-158]. Родин славних тут багато. Вони мають цікаві, характерні лише для цієї місцевості прізвища [116, с. 159-162]. Народні будівельні традиції є особливими для волино-подільського пограниччя [117, с 191-208]. Таку ж особливість мають тут ремесла та промисли [118, с 209-248]. Значного поширення свого часу набуло писанкарство [119, с 249-252]. Народний одяг вирізняється своїм колоритом [120, с 253-264]. Традиційне харчування та народна медицина в пошані й нині [121, с 265-272; 122, с. 273-280]. Календарна та родинна звичаєвість також належно представлена [123, с 281-296]. Пісенний фольклор багатий і різножанровий. Його мелодійність притаманна лише цьому краю [124, с 297-320]. Народна говірка - цікаве діалектне явище [125, с 321-328]. Повір'я та вірування також посідають належне місце в селянському житті [126, с 329-332]. Значне побутованя має прозовий фольклор – особливо жанр народного оповідання [127, с 333-341].

Цього року завершено експедиційне обстеження сіл Северинівської сільської ради що в Жмеринському районі на Вінниччині. Триває опрацювання зібраних матеріалів та підготовка їх до публікації.

Отже, зробивши аналіз праць з монографічного вивчення окремих населених пунктів України та Поділля, зокрема, слід зауважити, що така праця триває вже майже століття і дала тарні результати. В кожен період вона мала свої особливості. Перспективним, на наш погляд, є саме комплексний підхід у вивченні окремого населеного пункту. Яскравим підтвердженням цієї тези можуть бути вище наведені колективні монографії про с. Стіну та села Бушанської і Митинецької сільських рад.

Джерела та література: 1. Борисенко, В. Розвиток української етнології від другої половини XIX ст. до сьогодні / В. Борисенко // Українська етнологія: Навч. посібник. -К., 2007.- С 77-92; 2. Запада, Н. Побут селянської дитини. Матеріали до монографії с Старссілля /П.Заглада// Матеріяли до етнології. -К., 1929.-Вип. I – 216 с; 3. Село Старосілля на Чернігівщині. Каталог виставки.- К., 1929.- 80 с; 4. Шульгина, Л. Ганчарство в с Бубнівці на Поділлі / Л. Шульгина // Матеріали до етнології. - К., 1929.-Вип. II.- С III-200; 5. Шульгина, Л. Прилади для освітлення в с Бубнівці на Поділлі / Л. Шульгина // Матеріали до етнології.- К., 1929.- Вип. II.- С 52-68; 6. Снаська, Є. Орнамент бубнівського посуду / Є. Снаська// Матеріали до етнології. - К., 1929.-Вип. II. - С. 201-227; 7. Скрипник Г. А. Етнографічна діяльність В. Кравченка/ Г А. Скрипник ,7 Матеріали до української етнології- К., 2003.- Вип. 3 (6).-С. 107-114; 8. Дмитренко, М. Гнат Танцюра. До 100-річчя від дня народження / М. Дмитренко.-Київ-Вінниця, 2001.- 48 с; 9. Пісні Явдохи Зуїхи. Записав Гнат Танцюра.- К., 1965.-812 с, 10. Загадки Явдохи Зуїхи. Записав Гнат Танцюра.—К., 1996.—44 с; 11. Танцюра, Г. Весілля в селі Зятківпях / Г. Танцюра. / Упоряд. М. К. Дмитренко, Л. О. Єфремова.- К., 1998.- 404 с; 12. Українські народні пісні в записах Гната Танцюри (До 100-річчя з дня народження) / Упоряд. М.К. Дмитренко, Л.О.Єфремова.-К.,2001.-540с; 13. Танцюра, Г. Зятківці: Історико-соціологічні нариси/Г. Танцюра.-К., 2005.- 500 с; 14. Подолинний, А.М. З народного напившись джерела / А. М. Подолинний // Настя Присяжнюк. До 100-річчя від дня народження (22. 12. 1894-8. 06. 1987). Бібліографічний покажчик.-Вінниця, 1994- С. 3-7; 15. Пісні Поділля. Записи Насті Присяжнюк в селі Погребище. 1920-1970 рр.- К., 1976.-524 с; 16. Верховлюк, В. Фольклористи-краєзнавці у фондах Вінницького державного архіву / В. Верховлюк // Етнографія Поділля. Тези доповідей наукової конференції.- Вінниця, 1992.- Ч. 2.- С. 32-34.; 17. Косаківський, В. А. Етнографічне дослідження одного населеного пункту (на прикладі містечка Чечельника на Південно-Східному Поділлі) / В. А. Косаківський // Матеріали до української етнології: 36. наук, пр.- К., 2003,-Вип. 3 (6).- С 52-53; 18. Косаківський, В. А. Нариси з історії Чечельника. З найдавніших часів до наших днів / В. А. Косаківський, С В. Вовк, С В. Таранець. - Вінниця, 2000.-214 с; 19. Косаківський, В. А. Рослинний світ Чечельницького району на Вінниччині та його охорона / В. А. Косаківський // Подшеська старовина.- Вінниця, 2008,- С 388-397; 20. Косаківський, В. А. Стародавні землероби / В. А.Косаківський // Колгоспник,- 1986,- 15 березня; 21. Косаківський, В А. Пізньюотрапідське поселення Чечельник на Побужжі / В. А. Косаківський // Тези доп. VI Вінницької обл. іст- краєзн. конф.- Вінниця, 1988.- С 5; 22. Косаківський, В. А. Про деякі особливості трипільського поселення Чечельник / В. А. Косаківський //

Раннеземледельческие поселения-гиганты трипольской культуры на Украине: Тезисы докл. I полевого семинара, - Тальянки, 1990. - С. 200-204; 23. Косаківський, В. А. Перші землероби / В. А. Косаківський // Слово правди.- 1990.- 21 липня; 24. Косаківський, В. А. Дослідження житла на трипільському поселенні Чечельник / В. А. Косаківський // Археологічні відкриття в Україні 1991 року.- Луцьк, 3993- С 48-49. 149; 25. Косаківський, В. А. Шзньотрипільське поселення Чечельник на Побужжі / В. А.Косаківський//Подільська старовина.- ! 993.-С 97-108; 26. Косаківський, В. А. Чечельник / В. А. Косаківський // Енциклопедія трипільської цивілізації.- К., 2004.-Т. 2 – С. 607; 27. Пашкевич, Г. О. Результати палеоботанічного дослідження трипільського поселення Чечельник / Г. О. Пашкевич, В. А. Косаківський // Тези доп. Х Вінниц. обл. іст.- краєзн. конф.- Вінниця, 1991.- С 14-15; 28 Косаківський, В. А. Хліборобство племен трипільської культури межиріччя середньої течії Південного Бугу та Дністра (етап СІ) / В. А. Косаківський, В. С. Рудь) // Вісник інституту історії, етнології і права,- Збірник наукових праць- Вінниця, 2011- Вип. 9. - С. 7-Ю; 29. Косаківський, В. А. Кераміка трипільського поселення Чечельник / В. А. Косаківський // Тези доп. VII Вінниц. обл. краєзн. конф.- Вінниця, 1989,- С. 13; 30. Косаківський, В. А. Зображення тварин на кераміці з трипільського поселення Чечельник / В. А. Косаківський//Тези доп. IX Вінниц. обл. іст.- краєзн. конф.-Вінниця. 1990.-С 14; 31. Косаківський, В. А. Зображення тварин на кераміці з трипільського поселення Чечельник/В. А. Косаківський//Археологія-1994.-№ 1.-С. 148-149; 32. Косаківський, В. А. Відбитки тканини на кераміці з пізньотрипільського поселення Ялтушків на Поділлі / В. А. Косаківський, В. В. Очеретний та В. П. Прилипко) // Подільська старовина.-Вінниця, 1998.-С. 29-40; 33. Косаківський, В. А. Трипільські тканини/ В. А. Косаківський // Тези доп. наук.- практ. конф. «Трипільський світ і його сусіди».- Збараж.- 20-25 серпня 2001.- С. 17-19; 34. Косаківський, В. А. До історії трипільського козацтва / В. А. Косаківський // Трипільські поселення - гіганти. Матеріали міжнародної конференції.- К., 2003 - С. 63-66; 35. Косаківський, В. А. Відбитки текстилю / В. А. Косаківський // Енциклопедія трипільської цивілізації.- К., 2004.- Т. 2,- С. 93-95; 36. Косаківський, В.А. З історії трипільського ткацтва / В. А. Косаківський // Легка промисловість.- 2006.- № 1.-С. 39-41; 37. Косаківський, В. А. Пізньотрипільські поселення в басейні річки Савранки / В. А. Косаківський // Тези доп. VIII Вінниц. обл.- іст. краєзн. конф.-Вінниця, 1989.-С 10-11; 38. Косаківський, В. А.Пізньотрипільська кераміка басейну р. Савранки / В. А. Косаківський // Українське гончарство. Національний культурологічний щорічник.-Київ-Опішня. 1993- С. 1415-150; 39. Косаківський, В. А.Чечельницька група / В. А. Косаківський // Енциклопедія трипільської цивілізації,-К., 2004.- Т. 2.-С 608-609; 40. Косаківський, В. А. Чечельницька група пам'яток трипільської культури початку пізнього етапу в міжріччі Південного Бугу та Дністра / В. А.Косаківський // Тези доповідей міжнародної науково - практичної конференції «Древні землероби Європи: нові відкриття та гіпотези» присвяченої ювілею видатного дослідника трипільської культури К. К. Черниш,- Збараж, 2004,- С 43-45; 41. Косаківський, В. А -Археологічні пам'ятки Чечельницького району на Вінниччині: історія виявлення та дослідження / В. А. Косаківський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 7. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. 11 С. Григорчука. - Вінниця.

2004,- С 97-99; 42. Косаківський, В. А. До історії заселення басейну річки Савранки (з найдавніших часів до сьогодні) / В. А. Косаківський // Студії Кам'янець-Подільського Центру дослідження історії Поділля.- Т. 1: Десятиріччю Центру дослідження історії Поділля присвячується,- Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005.- С 200-217; 43. Косаківський, В. А. До історії заселення басейну річки Савранки (з найдавніших часів до сьогодні) / В. А. Косаківський // Подільська старовина.- Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2008.- С 88-108; 44. Косаківський, В.А. З історії подільських сіл Вербка та Чечельник / В. А. Косаківський // Тези доп. і повід. V Всеукр. наук. конф. з іст. краєзн.- Кам.- Под. - 1991. -С. 643-645; 45. Косаківський, В. А. Чечельник 4-а його околиця / В. А. Косаківський // Пульсуючі джерела.- 2008.-12 квітня - № 1. – С. 7; 46. Косаківський, В. А. Топоніміка селища Чечельник на Південно-Східному Поділлі / В. А. Косаківський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 13. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука.- Вінниця, 2008.— С. 184—190; 47. Косаківський, В. А. «Приходи и церкви Подольской епархии» як джерело до топоніміки Поділля / В. А. Косаківський // Поділля в житті і творчості Юхима Сіцінського та Володимира Сочинського: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Ю. Сіцінського та 115-річчю від дня народження В. Сочинського.- Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010.- С. 99-102; 48. Косаківський, В. А. Приватні архіви як джерело до історії Поділля (на матеріалах містечка Чечельник) / В. А. Косаківський // Там само.- Вип. 16.- С. 211-216; 49. Косаківський, В. А. Архів Жмурко Аверкія Захаровича (1855 р.н.) та його сина Арехти (Арефи) (1896-1972) як джерело з історії м. Чечельник на Південно-Східному Поділлі першої половини ХХ століття / В. А. Косаківський // Матеріали ХІІІ Подільської історико-краєзнавчої конференції: [присвяченої 80-річчю від дня народження І. С. Винокура] / Завальнюк О.М. (голова), Войтенко В.І. (співголова), Баженов Л.В. (відп. редактор) та ін., -Кам'янець-Подільський: Абетка. 2010-С 123-131; 50. Косаківський, В.А. Архів родини Четверня, жителя містечка Чечельник, як джерело до історії Поділля / В. А. Косаківський // Науковий вісник «Межибіж»: Матеріали П'ятої науково-краєзнавчої конференції «Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України». / Під ред. О. Г. Погорільця, О. А. Коляструк, А. М. Трембіцького та ін.,- Меджибіж.-Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2011.-Ч. 2.- С. 316-330; 51. Косаківський, В. А. До історії ролу Четверня / В. А. Косаківський // Мои года - мое богатство.- Вінниця, 2008.-С. 4-41; 52. Мои года-мое богатство / Відп. ред. В. А. Косаківський. -Вінниця, 2008 - 212 с; 53. Косаківський, В. А. Подолянка (Кларісе Ліспектор) – класик бразильської літератури / В. А. Косаківський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 14. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. -Вінниця, 2008 - С. 372-374; 54. Косаківський, В. А. Вона народилась на Поділлі / В. А. Косаківський // Пульсуючі джерела. – 2009- 14 травня.- № 9 (24).- С. 1; 55. Косаківський, В. А. Історіографічний аспект дослідження містечка Чечельник на Південно-Східному Поділлі / В. А. Косаківський // Науковий вісник «Межибіж»: Матеріали Третьої науково-краєзнавчої конференції «Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України».

/ Під ред. О.Г. Погорільця, Л.В. Баженова, А.М. Трембіцького та ін.- Меджибіж, -Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2010.- Ч. 1.- С. 367-374; 56. Косаківський, В. А. Етнічний та кількісний склад населення Чечельника у XVI - на початку XXI ст. / В. А. Косаківський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 10. Серія; Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука.- Вінниця, 2006.- С. 212-216; 57. Косаківський, В. А. Особливості релігійного життя містечка Чечельник на Південно-Східному Поділлі в XIX - на початку XXI ст. / В. А. Косаківський // Релігійне життя Поділля минуле і сучасне. До 1020-ліття хрещення Русі та 250-річчя Вінницького кафедрального Спасо-Преображенського собору. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 18 вересня 2008 р.-Вінниця, 2008.-С 156-160; 58. Косаківський, В. А. Традиційні господарські заняття українців Південно-Східного Поділля (за матеріалами містечка Чечельник) / В. А. Косаківський // Матеріали до української етнології.- К, 2009.- Вип. 8 (II).- С 125-133; 59. Косаківський, В. А. Рибальство та бджільництво - допоміжні види господарських занять українців Південно - Східного Поділля (на матеріалах містечка Чечельник) / В. А. Косаківський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 15. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. П.С. Григорчука,- Вінниця, 2009,- С. 188-192; 60. Косаківський, В. А. Ткацтво та килимарство у містечку Чечельнику на Південно-Східному Поділлі у XIX-XX ст. / В. А. Косаківський / Подільське традиційне ткацтво. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 30 вересня -1 жовтня 2008 р.- Вінниця, 2009.- С 76-85; 61. Косаківський, В. А. Килимарниці з родини Косаківських / В. А. Косаківський // Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції / Ред. кол.: Завальнюк О. М. (відп. ред.), Баженов Л.В., Винокур І. С. та ін. - Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004.- С. 562-564; 62. Косаківський, В. А. Килими моєї бабусі / В. А. Косаківський // Український килим: генеза іконографія, стилістика.- Тези і резюме доп. міжнар. наук.- практ. конф.- К., 1498.- С 36; 63. Косаківський, В. А. Килими Поділля - унікальна частина українських килимів / В. А.Косаківський // Там само,- С. 35; 64. Косаківський, В. А. Ткацтво на Вінниччині з найдавніших часів до сьогодні / В. А. Косаківський // Народне мистецтво. 2002.-№ 3-4.- С. 46-48; 65. Косаківський, В. А. Орнаментовані ярма з Поділля / В. А. Косаківський, Є.М. Косаківська // Матеріали до етнології Поділля: польові дослідження. – Вінниця, 2005.-Вип. 1.- С. 66-67; 66. Косаківський, В. А. Малювання на склі на Східному Поділлі / В. А. Косаківський // Гончарівські читання (п'яті). Феноменологія українського народного мистецтва: форма і зміст - Тези і доп. і повід. -К., 1998- С 10-12; 67. Косаківський, В. А. Писанки Поділля / В. А. Косаківський // Подільська старовина—Вінниця, 2003 — С. 166-173; 68. Косаківський, В. А. Народна архітектура містечка Чечельник на Південно-Східному Поділлі / В. А. Косаківський // Проблеми етнографії, фольклористики, мистецтвознавства Поділля та Південно-Східної Волині. Історія і сучасність: Науковий збірник-Кам.~ Под., 2002.- С. 331-341; 69. Косаківський, В. А. Народний одяг жителів містечка Чечельник на Східному Поділлі / В. А. Косаківський // Проблеми етнографії, фольклористики, мистецтвознавства Поділля та Південно-Східної Волині. Історія і сучасність: Науковий збірник.- Käst.- Под., 2002.- С. 133-141; 70. Косаківський, В. А. Одяг подолян XIX-XX століть /

В. А. Косаківський // Народне мистецтво - 2002.-№ 3-4.-С. 36-39; 71. Косаківський, В.А. Традиційна їжа та харчування українці в Південно-Східного Поділля ХХ - на початку ХХІ ст. (на матеріалах містечка Чечельник) / В. А. Косаківський // Науковий вісник «Межибіж»: Матеріали Четвертої науково-краєзнавчої конференції «Стародавній Межибіж в історико-культурній спадщині України». / Під ред. О. Г. Погорільця, Л. В. Баженова, А.М. Трембіцького та ін. - Межибіж - Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2011.- Ч. 1.- С. 497-514; 72. Косаківський, В. А. Весілля в Чечельнику (36-80-ті рр.ХХ ст.) В. А. Косаківський // Етнографія Поділля. Тези доповідей наукової конференції.- Вінниця і 992.- Ч. і.- С 33-42; 73. Косаківський, В. А. Легенди та перекази на Південно-Східному Поділлі / В. А Косаківський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 6.Серія: Історія: 36. наук. пр. За заг. ред. проф. П.С. Григорчука. - Вінниця, 2003.-С. 178-182; 74. Косаківський, В. А. Дослідження і вивчення усної народної творчості, звичаїв і обрядів українського народу студентами спеціалізації «Українознавство» ВДПУ ім. М. Коцюбинського / В. А. Косаківський // Подільський фольклор у збиранні та дослідженні,- Тези міжнародної науково - практичної конференції, присвяченої 105-й річниці з дня народження Гната Танцюри. м. Вінниця, 9 червня, 2006 р. -Вінниця: ПП «НОВА КНИГА:», 2006 - С – 117-125; 75. Косаківський, В. А. Фольклорно-етнологічне дослідження Поділля останніх років // Народна культура України: традиції і сучасність. Матеріали Міжнародної наукової конференції присвяченої 40-річчю заснування Національного музею народної архітектури та побуту України. - К., 2010- С 192-196; 76. Косаківський, В. А. Польові етнологічні дослідження, які проводяться студентами спеціалізації «Українознавство» ВДПУ ім. М. Коцюбинського під час вивчення навчальних дисциплін «Етнографія України» та «Основи українського народознавства»/ В. А. Косаківський // Проблеми етнології та археології України: матеріали звіт, студент, наук. конф. 8 квітня 2010 р.- Вінниця: RuViKos, 2010- С. 5-17; 77. Одвічна Русава (етнографія та фольклор с. Стіна на Поділлі) / Наук. ред. В. А. Косаківський.- Вінниця, 2003.-224 с; 78. Антонишин, П. В. Село Стіна: минуле і сьогодення / П. В. Антонишин, З. С. Гудченко // Одвічна Русава (етнографія та фольклор с Стіна на Поділлі).- Вінниця, 2003.- С. 5-14. 79. Гудченко, З. С. Архітектурна спадщина /З.С. Гудченко// Там само.-С. 15-30; 80. Ковтун К. І. Деякі аспекти господарської діяльності / К. І. Ковтун // Там само.- С. 31-38; 81. Косаківський, В. А. Ремесла, промисли та народні майстри /В. А. Косаківський // Там само.- С. 39-62; 82. Пономар, Л. Г Традиційний одяг (кінець ХІХ - середина ХХ ст.) / Л. Г Пономар // Там само.- С 63-80; 83. Творун, С. О. Свята, звичаї і обряди / С. О. Творун // Там само- С. 81-112; 84. Косаківський, В. А. Знахарство та народна медицина / В. А. Косаківський // Там само.- С. 113-114; 85. Пономар, Л.Г. Довкілля в уявленнях, віруваннях, повір'ях, легендах та усних оповідях стінян / Л. Г. Пономар, В А. Косаківський // Там само.- С. 115-118; 86. Косаківський, В. А. Термінологічний словник та словник імен / В. А. Косаківський // Там само.- С. 119-128; 87. Цвігун Т. О. Стінянської «Русави» одвічне джерело / Т. О. Цвігун // Там само,- С. 129-136; 88. Смаль, К. А. Особливості виконання та аналіз мелодій і текстів пісень / К. А. Смаль, Т. Є. Гарбулінська // Там само –С. 137-140; 89. Смаль, К. А. Співає «Русава» / К. А. Смаль // Там само, - С 141-220; 90. Буша: Природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Бушанської сільської ради / За наук. ред.

В. А. Косаківського.- Вінниця: Вінницька газета. 2009.- 208 с , іл.; 91. Скрипник, М. В. Нетлінні скарби рідного краю / М. В. Скрипник // Буша: Природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Бушанської сільської ради. - Вінниця, 2009.- С. 3-4; 92. Цвігун Т. О. Застигла в камені історія /Т.О. Цвігун// Там само -С 5-8; 93. Гудзевич. А.В. Природничі особливості Бушанської сільської ради / А. В. Гудзевич // Там само. - С 9-22; 94. Косаківський, В. А. Топоніміка//Буша: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Бушанської сільської ради / В. А. Косаківський // Там само.- С. 23-26; 95. Косаківський, В. А. Археологічні дослідження 2007-2009 років /В.А. Косаківський, В.С. Рудь // Там само.- С 27-44; 96. Рудь, В. С Скельний храм: історія дослідження/ В.С. Рудь, В. А. Косаківський// Там само.-С. 45-53; 97. Пірняк, О. О. Буша: Історичне минуле / О.О Пірняк, Н. Б. Пірняк // Там само - С 54-78; 98. Буздиган, В. П. Охоронці бушанських скарбів / В.П. Буздиган /, Там само.- С79-84; 99. Гудченко, З. С. Бушанські мури / З. С. Гудченко // Там само- С. 85-92; 100. Довгань С О. Настінні розписи в інтер'єрі житла с Дорошівки / С.О. Довгань // Там само. - С. 93-94; 101. Косаківський В. А. Ремесла, промисли та допоміжні види господарства / В. А. Косаківський // Там само.- С 95-122, 102. Пірняк, Н. Б. Страви бушанської кухні / Н. Б.Пірняк // Там само.- С 123-124; 103. Нилипак М. А. Родинні звичаї та обряди/ М.А. Пилипак //Там само.- С. 125-129; 104. Косаіавський, В. А. Вірування й повір'я/ В. А. Косаківський, В.П. Буздиган //Там само.- С 130-131; 105. Косаківський, В. А. Народні оповідання, або Невигадані історії нашого життя / В. А. Косаківський // Там само.- С. 132-143; 106. Буздиган, В.П. Спогади про голод 1946 року/ В.П. Буздиган // Там само.- С144-145; 107. Гарбулінська, Т.Є. 3 пісенної спадщини села / Т. Є. Гарбулінська // Там само - С 146-181; 108. Легенди з-над сивого Бужка: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Митниці, Хотьківці, Вереміївка і Заруддя Краси́лівського району на Хмельниччині / Наук. ред. В. А. Косаківський. - К.: Майстерня книги, 2010 - 344 с; 109. Гудзевич, А. В. Природні умови, природокористуванні] та його наслідки / А. В. Гудзевич // Там само.— С 7—30; 110. Гусев, С. О. Археологічні пам'ятки території Митинецької сільської ради / С.О. Гусев / Там само,- С. 31-42; 111.Косаківський, В. А. Топоніміка краю / В. А. Косаківський // Там само - С. 43-62; 112. Косаківський, В. А. Сторінки історії / В. А. Косаківський // Там само - С. 63-138; 113. Заєць, М. М. Автограф на згадку / М. М. Заєць // Там само. - С. 163-178; 114. Заєць, М. М. Згадаймо всіх поіменно/ М.М. Заєць //Там само - С 179-190; 115. Косаківський, В.А. Від роду до народу (Родовід Шляхових) / В. А. Косаківський // Там само - С. 139-158; 116. Легун, Ю. В. Формування і видозміни масиву прізвішевих назв сіл Митинецької сільської ради / Ю. В. Легун // Там само.- С 159-162; 117. Гудченко, З.С. Народні будівельні традиції в селах над річкою Бужок / З. С. Гудченко // Там сам - С. 191-208; 118. Косаківський, В. А. Ремесла, промисли та народні майстри / В. А. Косаківський // Там само - С. 209-248; 119. Пірус. Т. П. Традиційне писанкарство/ Т. П. Пірус // Там само- С 249-252; 120. Пономар, Л. Г Народний одяг / Л. Г Пономар // Там само - С 253-264; 121. Пірус, Т.П. Традиційне харчування / Т.П. Пірус // Там само.- С. 265-272; 122. Пірус, Т.П. Народна медицина / Т.П. Пірус // Там само,- С. 273-280; 123. Пилипак, М. А. Звичаї та обряди / М. А. Пилипак // Там само.- С 281-296; 124. Подолян, Ю.В. Пісенний фольклор /Ю.В. Подолян //Там само- С. 297-320; 125. Костюк, А.В. Живе народне мовлення - строката палітра діалектних явищ // Там

само.- С. 321-328; 126. Косаківський, В. А. Повір'я та вірування / В. А. Косаківський // Там само - С. 329-332; 127. Косаківський, В.А. Народні оповідання / В. А. Косаківський // Там само - С. 333-34 і.

С. О. Криворучко (Вінниця)

Українське село з історіософії М.С. Грушевського

Ідеї селоцентризму мають глибокі коріння в українській історичній та філософській думці. Їх прихильниками у свій час були М. Костомаров, П. Куліш, М. Драгоманов та В. Антонович. В їхніх працях за умов тогочасної дійсності формується концепція українців, як «селянського» народу, де саме селу відводиться роль вирішального чинника в процесі відтворення та розвитку української нації. П. Куліш у відомих «Листах з хутору» зазначає: «Мій Боже! Чи то ж наш простий люд не варт, щоб ми його образ}' подобшся! Гаже ж ніяка наука такого правдивого серця не дасть, як у нашого селянина, або хуторянина» [1, с. 12]. Як наголошує сучасний відомий дослідник творчості М. Грушевського Любомир Винар: «діяльність «народників», постання Кипило-Мефодіївського братства за участю Костомарова, Шевченка, Куліша і інших діячів, діяльність В. Антоновича, Г.Рильського, П.Свенцінського та інших «хлопоманів», а згодом створення Київської іромади в 1861 р.- всі ці явища мали вплив на формування світогляду й історіософічних концепцій Грушевського» [2, с. 37]. Перші уроки національного виховання майбутній історик отримав у свого батька. У своїй «Автобіографії» Михайло Сергійович згодом напише: «Під впливом розповідей батька, що зберіг теплу прихильність до всього українського — мови, пісні, традицій - у мене рано прокинулось і усвідомилось національне українське почуття, підтримане книгами, рідкими поїздками на Україну» [3, с.26]. Як з часом зазначав у своїх «Спогадах» вчений, його світогляд «формувався в поміркованім, лібер&тнім напрямі з народницькими ухилами, з культурно-національною закваскою».

Впродовж кавказького періоду життя Грушевський тричі приїздив на Україну (с. Сестренівка Бердичівського повіту). У спогадах історика читаємо: «Українське село, ліси, води, український народ, українська мова- все це ввірвалося в мою душу, як якийсь інший, кращий світ» [4, с. 7]. З часу цих поїздок терміни «українське село», «українське селянство» та «український народ» стають для вченого майже тотожними. Не внесло суттєвих коректив у ці погляди і навчання у Київському університеті. Вже у студентські роки та будучи стипендіатом на кафедрі російської історії Київського університету М. Грушевський формує схему національно-територіального поділу України на українське село, зрусифіковане місто та польсько-єврейське містечко.

Ідеї селоцентризму залишилися домінуючими у світогляді Грушевського-політика. Зокрема, вже як керівник УЦР в одній із своїх програмних праць «Підстави Великої України. Село.» він констатував: «Головною підставою сеї Великої України ще довго, коли не завсіди, буде селянство... в селянстві і тільки в селянстві лежить взагалі будущк'на України... І як підстави української стихії спеціально, і як основа соціальної і економічної структури нашого краю взагалі селянство зостанеться фундаментом,